

Přehled přístupů pomoci lidem s poruchou autistického spektra

Zpracovala: Laura Říhová, dobrovolník Mise naděje (www.misenadeje.cz)

duben 2018

Obsah

Úvod	4
1. Program Son-rise	5
1.1 O programu Son-rise	5
1.2 Základní principy programu Son-rise.....	5
1.3 Recenze na program Son-rise.....	6
1.4 Výsledky programu Son-rise.....	7
1.5 Možnosti zapojení se do programu Son-rise v České republice.....	7
2. HANDLE přístup	10
2.1 Základní informace o HANDLE přístupu	10
2.2 Příklady HANDLE senzomotorických cviků	10
2.3 Recenze na HANDLE přístup.....	10
2.4 Možnosti zapojení se do HANDLE přístupu v České republice.....	11
3. TEACCH program	12
3.1 O TEACCH programu.....	12
3.2 Filosofie a základy u TEACCH programu	12
3.3 Základní principy strukturovaného vyučování	12
3.4 Výsledky TEACCH programu	14
3.5 Možnosti zapojení se do TEACH programu v České republice	14
4. Canisterapie.....	15
4.1 O canisterapii.....	15
4.2 Metodika canisterapie.....	15
4.3 Výsledky canisterapie dle výzkumu Burrows a kol. (2008)	16
4.4 Možnosti zapojení se do canisterapie v České republice	16
5. Aminokyselinová léčba	17
5.1 O aminokyselinové léčbě.....	17
5.2 Příběh chlapce Daniela	17
5.3 Možnosti vyzkoušení aminokyselinové léčby v České republice.....	17
6. Muzikoterapie	18
6.1 O muzikoterapii	18
6.2 Metody muzikoterapie	18
6.3 Výsledky muzikoterapie	19
6.4 Možnosti zapojení se do muzikoterapie v České republice	19
7. Biofeedback.....	20
7.1 O programu biofeedback.....	20
7.2 Výsledky programu Biofeedback.....	20

7.3 Možnosti zapojení se do programu Biofeedback v České republice	20
8. Felinoterapie	21
8.1. O felinoterapii.....	21
8.2. Výsledky felinoterapie	21
8.3. Možnosti zapojení se do felinoterapie v České republice	21
9. GFCF dieta.....	22
9.1. O GFCF dietě.....	22
9.2. Jak začít s dietou.....	22
9.3. Výsledky GFCF diety	22
10. Apiterapie	23
10.1. O apiterapii.....	23
10.2. Výsledky apiterapie	23
Závěr	24
Seznam literatury	25

Úvod

Porucha autistického spektra (dále jen PAS) je celoživotní neurovývojová porucha, která má vliv na sociální a komunikační schopnosti jedince. Tzn. ovlivňuje, jak se dotyčný chová k ostatním a jak s nimi komunikuje. Děti s PAS mají většinou problémy ve třech oblastech vnímání a prosazování se (tzv. autistické triády): v komunikaci, sociálním chování a představivosti. Důsledkem poruchy je, že děti obvykle špatně vyhodnocují informace, které dostávají. Často to na jejich okolí působí, že neslyší, nevyhledávají kontakt s ostatními dětmi a spíše lpí na věcech než na lidech. Nemají rády změny a vyvede je z míry, když je porušena jejich rutina. Špatně se vyznají ve svých i cizích emocích a také přehnaně reagují na určité podněty, jakými může být i zvuk staré televize nebo stísněný prostor výtahu.

Na druhou stranu, tyto výjimečné děti mají většinou neuvěřitelný talent na určitou činnost, jakou může být hra na klavír, matematika nebo fotbal.

Chtěla bych zdůraznit, že se jedná o poruchy autistického spektra, což už samotné navozuje myšlenku, že každý autista je něčím výjimečný a vyžaduje individuální přístup. Mezi poruchy autistického spektra patří například dětský autismus, Aspergerův syndrom, atypický autismus a Rettův syndrom. (Vzdelavaniaautismus.cz)

Pokud Vaše dítě vykazuje známky některých z těchto projevů chování, pravděpodobně bylo nebo může být diagnostikováno s PAS. Upozorňuji, že smyslem této práce není určit, zda Vaše dítě má, či nemá poruchu autistického spektra, ale podat povědomí o různých léčebných metodách pro již diagnostikované děti. Dokument obsahuje výukové programy, medicínské zákroky a terapie. Ke každé alternativě jsou k dispozici základní informace a principy, výsledky a možnosti zapojení se do dané léčby v České republice. Součástí některých kapitol jsou také recenze od rodičů a jejich zkušenosti s danými metodami. Možností, jak dítěti pomoci, je ale mnohem více, než je zmíněno v této práci. Vzhledem k již popsané jedinečnosti každého dítěte s PAS, nemusí každá léčba fungovat zrovna pro Vaše dítě. Stojí ale za to to vyzkoušet.

Prohlášení:

Autor této práce si nijak nenárokuje autorská práva k ničemu v něm uvedenému. Tento článek není lékařskou radou ani lékařskou pomocí, je určen výhradně k informativním a vzdělávacím účelům a má nekomerční povahu.

1. Program Son-rise

1.1 O programu Son-rise

Son-rise program stojí na filosofii, že láska a hluboký respekt k člověku bude ten nejdůležitější faktor ovlivňující motivaci dítěte k učení. Od začátku stanovil Son-rise Program lásku k dítěti a jeho akceptaci za smysluplnou součást každodenního učebního procesu. Zakladatelé programu jsou Američtí rodiče Barry Neil Kaufman a Samahria Lyte Kaufmanová, kteří úspěšně vyléčili svého syna Rauna z těžkého autismu. Nesmířili se s lékařským výrokem, že se s chlapcem nedá nic dělat, a tak syna začali vzdělávat doma do té doby netradičními metodami, které zafungovaly. Po tomto velkém úspěchu založili Kaufmanovi školu pro děti s PAS u sebe doma, kde pomohli dalším dětem se stejným problémem, jako měl dříve jejich syn. Svou domácí školu, která se postupně rozrůstala, pojmenovali Son-rise Program. (Srp-terapeut.cz)

1.2 Základní principy programu Son-rise

1) Joining

Cílem joiningu je dostat dítě do kontaktu s jinými dětmi a terapeuti, aby „nežilo ve vlastním světě.“ Metodou je nezakazovat dětem jejich oblíbené repetitivní činnosti, jako např. mačkání jednoho tlačítka u plastové hračky, točení míčem nebo dlouhé zírání na obrázky. Naopak, cílem je dítě v činnosti napodobovat, získat si jeho přátelství a důvěru, čímž bude dítě terapeutovi věřit a také ho napodobovat ve společnostech uznávaných aktivitách, jako například v běžném čtení nebo procházení se po parku. Terapeut také zjistí, jaké uklidnění dítěti jeho repetitivně aktivita přináší a bude mít možnost vymyslet více obohacující aktivitu se stejným účinkem.

2) Využívání motivace dítěte

Během joiningu si terapeut zajistil přátelství a důvěru dítěte. V tomto bodě se snaží ukázat dítěti, k čemu je jaká činnost užitečná, a namotivovat ho k provádění dané činnosti. Dítě bude zjišťovat, že například když poprosí druhou osobu, aby mu něco podala, jeho odměnou bude podaný předmět.

3) Energie, entuziasmus a nadšení pro hru

Terapeuti jsou šťastní ze svého povolání a na děti se usmívají při jakékoliv aktivitě. Tento entuziasmus je přenesen i na dítě, které z každé činnosti pak také bude mít radost.

4) Učení pomocí interaktivní hry

Cílem je dítě naučit nejprve sociálnímu kontaktu, očnímu kontaktu a komunikaci a poté samoobsluhu či akademické znalosti. Výuka probíhá v době, kdy dítě chce, jelikož jen tehdy se dokáže soustředit. Děti se učí pomocí různých her a aktivit.

5) Bezpředsudkový a optimistický přístup

Terapeutové nepodceňují ani předem neodepisují děti a snaží se udělat maximum pro to, aby se zlepšily. Už jen to, že s dětmi pracují lidé, kteří v ně věří, dává větší předpoklad k úspěchu.

6) Rodič jako hlavní terapeut

Žádný terapeut nemůže mít větší motivaci k učení cizího dítěte s PAS a milovat ho více než jeho rodič. Terapeuti poskytují rodičům rady a tipy, jak se o dítě starat co nejlépe, a neodbyť je se slovy: „Nechte to na mě, já jsem odborník.“

7) Vytvoření bezpečného a klidného prostředí pro dítě (Son-rise herna)

Děti s PAS se velice složitě soustředí, proto by se jim měl doma vyhradit jeden pokoj s co nejméně rušivými předměty. Dítě tak věnuje větší pozornost rodiči nebo terapeutovi. Pro autistu může být pobyt ve škole se spoustou nových lidí stresující, proto se doporučuje nejprve vzdělávat dítě doma, aby si zvyklo na domácí prostředí a rodinu. Až dítě zpracuje domácí prostředí, může začít poznávat venkovní svět (školu). Postupuje se zde na základě individuality každého dítěte.

1.3 Recenze na program Son-rise

Zde jsou překlady tří vybraných recenzí na Son-rise program z webové stránky

<http://www.autismtreatmentcenter.org/son-rise-program-start-up>. Jedná se o zpětnou vazbu rodičů na Start-up program.

1) „Pět hvězdiček. Můj manžel a já se blížíme k našemu poslednímu dni v programu Son-rise Start-Up. Wow! Dozvěděli jsme se mnoho důležitých informací o našem osmiletém synovi s PAS diagnózou. Není žádný manuál, co s dítětem dělat, když je diagnostikováno. Tento program je ten manuál! Konečně nějaké solidní, užitečné informace, které můžete začít využívat doma již dnes. Pojdte sem! Jděte na tento kurz a uvidíte, jak se život pro Vás i Vaše dítě změní! Začali jsme využívat techniky, které nám doporučili a ony zafungovali! Jsme připraveni začít využívat celodenní program hned, jak se dostaneme domů. Zvládli jsme to všechno, terapie za terapií a biomedicínské zásahy. Všechno to trošku pomohlo, ale tohle je ta správná cesta, jak přivést autistické dítě do našeho světa. Děkuji všem zaměstnancům v Autism Treatment Center of America! Vy doopravdy měníte životy druhých k lepšímu! Děkujeme!“

- Candice H.C. – Matka v programu Son-rise, syn: Aidan, 8 let, Diagnóza: PAS

2) „Son-rise Start-Up Program je úžasný program, který bych doporučila všem rodičům speciálních dětí. Tento program změnil můj život a dal mi nástroje, kterými jsem já schopná měnit život mým dětem doma.“

- Kary Koffa, Matka v domácnosti, jména dětí: Tyrell a Terrence, oba 4 roky, Diagnóza: PAS

- 3) „Son-Rise Starter-Up Program uvolnil nashromážděnou bolest v mé duši, když jsem se dozvěděla, že má dcera má autismus.“
 - Herby Perera, Právnička, dcera: Madison, 4 roky, Diagnóza: PAS

Rodiče dítěte s PAS Barbora Chuecos a Ernesto Chuecos, kteří žijí v České republice, píší blog o své cestě za zlepšením synova autismu skrz Son-rise Program. Pro více informací navštivte jejich webové stránky: <http://www.autismusjakodar.cz/index.html> .

1.4 Výsledky programu Son-rise

- 1) Katie Williams z Edinburghské univerzity v roce 2006 vytvořila dotazník hodnotící spokojenost s programem Son-rise pro americké rodiny zapojené v programu méně než jeden rok. Výsledky jsou následující:
 - 52% rodin říká, že je program Son-rise velmi efektivní
 - 26% rodin říká, že je program Son-rise středně efektivní
 - 22% rodin říká, že je program Son-rise mírně efektivní
 - 0% rodin říká, že program Son-rise není vůbec efektivní(Autismtreatmentcenter.org)
- 2) Pamela S. Davis sledovala a dokumentovala v roce 2007 pokroky dítěte s PAS v Americe, které bylo zapojeno do domácího programu Son-rise. Za tento rok pozorování se dítěti zlepšila schopnost udržet oční kontakt, sociální vztahy a komunikace. (Autismtreatmentcenter.org)
- 3) Jako výsledek Son-rise programu se ale také může brát vyléčení Rauna Kaufmana z těžkého autismu. Raun byl uzavřený chlapec s diagnostikovaným IQ méně než 30. Dnes je z něj podle svého okolí upovídaný mladík, inteligentní člověk, psycholog a terapeut v Son-rise Programu. (Srp-terapeut.cz)

1.5 Možnosti zapojení se do programu Son-rise v České republice

V České republice se nabízí několik způsobů, jak zapojit své dítě s PAS do programu Son-rise.

- 1) Rady a tipy pro rodiče v knize, katalogu nebo DVD a informace o filosofii Son-rise Programu naleznete na následujících webových stránkách:

Odkaz na knihu: <http://robin.mokranovci.net/Default.aspx?PageID=SonRise.Book>

Odkaz na DVD: <http://www.autismtreatmentcenter.org/autism-resources>

- 2) Son-rise Start-Up Program

Jedná se o kurz pro rodiče, jak vychovávat své dítě s PAS dle filosofie Son-rise. Tyto kurzy se odehrávají pouze v Anglii a Americe.

Co se rodič může na Start up-u naučit:

- jak vytvořit domácí program speciálně pro své dítě

- jak pomoci svému dítěti mluvit, komunikovat s lidmi a dělat to s radostí
- jak smysluplně navázat s dítětem vztah
- jak se Vaše dítě může dívat na náš svět, jak jeho svět pochopit
- jak vytvořit pomyslný most mezi světem naším a světem našeho dítěte
- jak motivovat dítě k zájmu o náš svět
- jak učinit učení hrou
- jak pracovat s agresí a sebezraňováním
- jak zábavně a nenásilně učit dítě: česání vlasů, stříhání nehtů, jezení příborem, koupání a jiné běžné samoobslužné činnosti
- „speciální dieta“, a další přidružené terapie
- nespavost a uspávání
- jak se stát nejlepším odborníkem pro své dítě
- jak si vyškolit a vytvořit tým lidí, kteří se stanou učiteli/kamarády pro dítě
- jak získat optimistický a nesoudící přístup k diagnóze svého dítěte
- jak učit své dítě vše potřebné s láskou, respektem , bez násilí a nátlaku, a přitom úspěšně
- jak znovu nabýt energii a sílu a pomoci svému dítěti
- jak zvládat sourozence a jejich případnou žárlivost, domácí práce, vyčerpání, negativní názory okolí, problémy se školským systémem, problémy s partnerem atd. atd... (Srp-terapeut.cz, 2008)

Odkaz na další informace o Son-rise Start-Up Programu: <http://www.srp-terapeut.cz/son-rise-program/jak-zacit>

3) Terapeutická návštěva

Tato návštěva je vhodná pro rodiče, kteří jsou již plně seznámeni s filosofií Son-rise, z kurzů nebo literatury a DVD a praktikují ji doma.

Pro další informace, přejděte na odkaz: <http://www.srp-terapeut.cz/sluzby>

4) Telefonická konzultace (60 - 90 min)

Telefonická konzultace je vhodná pro rodiče, kteří jsou již plně seznámeni s filosofií Son-rise, z kurzů nebo literatury a DVD, a praktikují ji doma. Terapeut(ka) s rodiči rozebere největší těžkosti při motivaci dítěte, z čehož následně spolu vymyslí vhodné vzdělávací aktivity a hry. Terapeut doporučí, na co je v danou chvíli nejdůležitější se zaměřit a na co až později.

Pro další informace, navštivte webovou stránku: <http://www.srp-terapeut.cz/sluzby>

5) Dát dítě do české základní/mateřské školy, která využívá metody Son-Rise Programu
Například mateřská škola Duha na Praze 5 má speciální třídy pro děti s PAS. V těchto třídách je Son-Rise herna a učí v ní So-Rise terapeuti. Výuka se odehrává dle filosofie a metod Son-Rise Programu.

Odkaz na mateřskou školu Duha: <https://www.skolkaduha.cz/program-son-rise/>

2. HANDLE přístup

2.1 Základní informace o HANDLE přístupu

HANDLE přístup je holistický přístup k neurovývoji a efektivitě učení. Spojuje výzkumy a techniky z mnoha disciplín (medicíny, rehabilitace, psychologie, pedagogiky a výživy). Je založený na interaktivním, vývojovém modelu lidského fungování. Vidí chování jako komunikaci (držení těla, posunky, pohled aj.) a snaží se ji pochopit, dívá se na jedince jako na celek (jeho vnější a vnitřní prostředí, vývoj od početí po současnost) a používá tyto informace k určení toho, jak pro něj pracují jeho neurovývojové systémy (Jan-olomouc.cz, 2008). Vytváří pro každého klienta individualizovaný program jednoduchých pohybových aktivit, jež vyžadují pouze několik jednoduchých pomůcek. Prostřednictvím pravidelné, jemné a pozvolné stimulace tyto aktivity posilují oslabené funkce a mohou zlepšit funkce nervového systému a proces učení. HANDLE program je vytvořen na základě informací získaných během pozorovacího vyšetření a z podrobného dotazníku a rozhovoru. (Dobromysl.cz)

2.2 Příklady HANDLE senzomotorických cviků

1) „Bláznivá slámka“ („Crazy Straw“)

Bláznivá slámka je slámka s kroužky a smyčkami, které dělají slámku delší, a také průměr slámky je menší než u té běžné. Tyto podstatné znaky dělají sání složitějším a to stimuluje mnoho hlavových nervů a povzbuzuje svaly na rtech a na tváři a také kruhové oční svaly.

Pravidelné používání slámky může mít pozitivní účinky na interhemisférickou integraci, binokularitu, citlivost na světlo, citlivost na hluk, kontrolu svěračů, mimiku nebo artikulaci. Důležité je kompenzovat tuto aktivitu foukáním. Můžeme foukat do slámky, bublifuku nebo hrát foukací fotbal.

2) „Masáž páteře dvěma prsty“ („Two-Finger Spinal Massage“)

Tato masáž stimuluje vegetativní nervový systém a tím pomáhá řídit reakce těla na základní životní aktivity, jako je krevní oběh, zažívání, dýchání atd. Přizpůsobuje reakci na stres a další situace, které mají vliv na pohodlí a přežití. Reguluje také reakci zorniček a tím snižuje citlivost na světlo.

3) „Obejmi a zatáhni“ („Hug and Tag“)

Tato aktivita posiluje spolupráci mozkových hemisfér a artikulaci, svalové napětí v prstech a integruje hmatové vnímání a propriocepci v ruce. Podporuje rozlišení jednotlivých prstů a jedné ruky od druhé. Může pomoci také ve zklidnění a schopnosti soustředit se. (Beata Tobolová, 2010)

2.3 Recenze na HANDLE přístup

Zde jsou překlady tří vybraných recenzí na HANDLE přístup z jejich oficiálních webových stránek <http://www.handle.org/>. Jedná se o zpětnou vazbu rodičů, kteří jsou se svým dítětem v individualizovaném programu HANDLE aktivit.

1. „Moje osmiletá vnučka byla diagnostikována ve svých třech letech s těžkou formou autismu a vývojovým opožděním a chodila do normální, nespecializované třídy již od školky. Po Vánočních prázdninách se mě její učitel a jeho poradce zeptali: ‚Co se stalo přes prázdniny?‘ Je mnohem více zapojená do hodin, dává větší pozor, je více sociální a lépe komunikuje. Snažil jsem se přijít na to, co se stalo... to jediné, co bylo jinak než obvykle, bylo plnění HANDLE aktivit.“

- C. Hunsinger

2. „Naše dítě bylo diagnostikováno s Autismem/PDD/Hyperlexií. Jeho vyjadřovací a vnímací jazykové schopnosti byly v polovině jeho chronologického věku. V HANDLE jsme se setkali s tím nejvíce starajícím se, specifickým a individualizovaným servisem, který jsme kdy zažili ve svém osmiletém kontaktu s profesionály. Zaznamenali jsme výsledky během dvou týdnů.“

- T. Geer, rodič

3. „Poprvé v mém životě se můj syn ležérně natáhnul pro mou ruku a chytnul jí, když jsme se procházeli. Přes všechny neuvěřitelné věci, které nám HANDLE přístup dal, synova ruka v mé byl dar, kterého si cením nejvíce.“

- Genese Izuno
(Handle.org)

2.4 Možnosti zapojení se do HANDLE přístupu v České republice

HANDLE přístup je program, který je založen na konzultaci rodičů s HANDLE terapeuty a následném praktikování HANDLE cviků doma dle instrukcí z konzultace.

- První konzultace – seznámení terapeuta s dítětem s diagnózou a jeho rodiči
- Druhá konzultace – terapeut představí individualizovaný HANDLE program na základě pozorování z první konzultace, 1 - 2 dny po první konzultaci
Individualizovaný program se skládá z 6 - 10 aktivit, které zaberou méně než 30 min denně
- Třetí konzultace – cílem je vyladit program, aby byl co nejefektivnější a zajistit, aby byly jednotlivé aktivity prováděny správně, 2 - 3 týdny po druhé konzultaci
- Následné konzultace – upravuje se program podle potřeby (ubírají se, přidávají a mění aktivity), cca v 6 – 8týdenních intervalech

Z každé konzultace se vytvoří DVD, aby si to rodič mohl kdykoliv pustit.

Pokud Vás HANDLE přístup zaujal, kontaktujte Janu a Paula Baptie, kteří jsou dle dostupných informací údajně jediní zaučení HANDLE terapeuti v České republice:

Jana a Paul Baptie

+420 558 694 017, +420 607 600 341, + 420 721 628 550

Komorní Lhotka 326, 739 54

handle@email.cz

www.handleeurope.com www.handle.org

3. TEACCH program

3.1 O TEACCH programu

TEACCH je vzdělávací program pro děti s PAS, který vznikl v Americe v úzké spolupráci rodičů a profesionálů jako reakce na tvrzení, že autisté jsou nevzdělavatelní. V České republice to nazýváme strukturovaným učením. Děti s PAS mají minimální schopnost plánovat a předvídat události a také mají velice sníženou prostorovou orientaci. Jsou proto velmi často ve stresu a nemají rádi nová prostředí. Základní myšlenkou programu je upravit dětem prostředí, tak aby jim bylo příjemné a známé, čímž by se mohly koncentrovat na učení.

3.2 Filosofie a základy u TEACCH programu

Strukturované učení stojí na těchto principech:

1. Individuální přístup k dětem
2. Aktivní generalizace dovedností (prostupnost a propojenost školního a domácího prostředí)
3. Úzká spolupráce s rodinou
4. Integrace lidí s autismem do společnosti
5. Přímý vztah mezi ohodnocením a intervencí
6. Pozitivní přístup i k dětem s problematickým chováním a těžkým mentálním handicapem, optimistický pohled na efektivitu a možnosti vzdělávání těchto dětí
7. Aktivní snaha o pedagogickou intervenci, řešení problematického chování (Autismus.cz, 2007)

3.3 Základní principy strukturovaného vyučování

Individuální přístup

Na základě vyšetření a pozorování je určena úroveň v jednotlivých vývojových oblastech dítěte, jako například v komunikaci a abstraktním myšlení. Dle těchto informací se přizpůsobí výukový program. Dále se pro dítě vytvoří individuální prostředí, ve kterém bude schopné se soustředit.

Strukturalizace

Známé prostředí v dítěti vzbudí jistotu a umožní mu spojitost místa a činnosti, takže si bude moci vytvořit vnitřní harmonogram, což zefektivní jeho schopnost se učit.

Jak správně vytvořit strukturované pracovní místo:

- Prostor pro výuku by měl být pohodlný, bez rozptylujícího hluku a pohybu (v domácím prostředí to může být pracovní stůl v dětském pokoji, ve škole pracovní kóje někde u stěny oddělená od okolního prostoru například paravanem či policemi)
- Pokud je dítě neklidné a často z místa odbíhá, umístíme pracovní stůl na šikmo v rohu místnosti a dítě posadíme do prostoru mezi stolem a zdí

- K individuální či samostatné práci postačí jednoduchý pracovní stůl se spíše delší pracovní deskou
- Systém zleva doprava - na levé straně stolu jsou za sebou krabice s úkoly, které mají být vykonány. Na pravou stranu stolu se odkládají již splněné úkoly (Autismus.cz, 2007)

Vizualizace

Vizualizace abstraktního pojmu času je důležitá i pro lidi bez diagnózy, natožpak pro autisty. Děti s PAS si k vizualizaci času pomáhají svými rituály, které přijdou okolí nepochopitelné. Pokud autista z nějakého důvodu rituál nemůže provést, propadne vzteku a zoufalství. Aby tato situace nenastala, TEACCH přišel s alternativními vizualizacemi času, které jsou pro dítě více obohacující než jeho rituály.

K čemu slouží vizualizovaný denní program?

- dává odpověď na otázku „kdy?“
- pomáhá v časové orientaci
- pomáhá odlišovat jednotlivé aktivity od sebe
- vede k větší samostatnosti

Jak uplatnit vizualizovaný denní program v praxi?

- zjistit úroveň schopnosti abstraktního myšlení u dítěte s autismem
- na základě tohoto zjištění stanovit vhodný typ vizuální podpory (je důležité si uvědomit, že ve formě existuje určitý vývoj: někdo začne s předměty jakožto vizuální podporou pro zviditelnění času, později může začít používat obrázky a možná i psané „určení času“.)
- typy vizuální podpory (od nejjednodušší k nejsložitější)
 - konkrétní předmět
 - fotografie
 - piktogramy
 - piktogramy s nápisem
 - nápis
 - psaný rozvrh
 - diář (Autismus.cz, 2007)

3.4 Výsledky TEACCH programu

- 1) V roce 1978 Marcus s kolegy analyzoval videonahrávky deseti dětí s PAS a jejich matek před a po TEACCH programu. Výzkum spočíval v tom, že každá matka měla za úkol naučit své dítě neznámý a standardizovaný úkol za 6-8 hodin s použitím TEACCH metod. Hodnotící kritéria matčina výkonu byly organizace materiálů a prostoru, které bylo vytvořeno pro tuto studii, stimulace, jazyk, výukové techniky, kontrola chování, změna a adaptace jako odpověď na chování dítěte, atmosféra zábavy a zapojení se a celkový dojem. Byly zaznamenány pokroky v matčiných lektorských schopnostech i v zapojení dítěte do úkolů.
- 2) Walterin v roce 2009 udělal výzkum pro svou disertační práci, že zadal náhodné úkoly deseti dětem s PAS ve věku dva až tři let a jejich rodičům. Hodnotil efektivitu TEACCH učení po dobu 12 lekcí. Walterin zaznamenal značné zlepšení v motorických schopnostech, snížení neadaptivního chování, zvýšená nezávislost, zlepšené zrakové vnímání a zlepšení lektorských schopností rodičů.

3.5 Možnosti zapojení se do TEACH programu v České republice

1) Vizuální podpora

Vizuální podporu lze zdarma stáhnout na webových stránkách: <http://usevisualstrategies.com/> a www.dotolearn.com

2) Dát dítě do české základní/mateřské školy, která využívá metody TEACCH programu

Například základní škola Zahradka na Praze 3 má speciální třídu pro děti s PAS. V této třídě probíhá výuka dle TEACCH programu a opírá se o kognitivně behaviorální terapii.

Pro více informací, navštivte její webové stránky: <http://www.zsahradka.cz/>

3) Pomůcky pro děti s PAS

Zde je odkaz na stránky APLA, na které je několik dalších odkazů na e-shopy s pomůcky pro děti s PAS. <http://www.apla-jm.cz/index.php?ID=530>

4. Canisterapie

4.1 O canisterapii

Canisterapie využívá pozitivní psychosociální a fyziorehabilitační vliv psa na člověka. Jedná se o různé cviky a aktivity, které dítě s diagnózou vykonává se speciálně vycvičeným psem APPA (asistenční pes pro autisty) a canisterapeutem. Canisterapeut může pomocí těchto cviků se psem aktivovat myšlení, paměť, komunikaci, učení se (mluvenou řeč, neverbální projevy atd.) ale i motoriku (chůzi, pohyb paží, rukou a prstů atd.). Canisterapie blahodárně působí na všechny oblasti autistické triády: oblast sociální interakce, oblast komunikace a oblast předvídativosti a hry. Canisterapie je spíše podpůrná terapie, která nezaručuje vyléčení dítěte, ale zlepšení příznaků jeho autismu. (Autistickedite.cz)

4.2 Metodika canisterapie

3) Pro zlepšení v oblasti komunikace a oblasti sociální interakce

Pozdrav, podání ruky, oční kontakt

Komunikace se psem probíhá pomocí posuňků (u nemluvicích dětí) a pomocí posuňků a povelů (u mluvících dětí).

4) Oblast představivosti a hry

- Napodobování a zrcadlení

K této hře můžeme využít např. česání psa. Mám dva stejné kartáče. Češu psa a dítě mě napodobuje. Pomocí hry lze zviditelnit vztah mezi chováním dospělého a chováním dítěte.

- Paralelní hra

Nechám dítě, až započne vlastní činnost, např. hladí ucho, pak začnu sama hladit druhé ucho, poté pohladím psovi krk a nechám dítěti prostor, aby mě mohlo napodobit. Pomocí paralelní hry můžeme rozvíjet herní vzorce dítěte, kdy dospělý zrcadlí hru dítěte a současně do ní vnáší nový prvek.

- Hra s vizuálními scénáři

Dítě dostane k dispozici kartičky, na kterých je nakreslený děj (složený ze samostatných obrázků) a k tomu předměty, které jsou na obrázcích. Kartičky dítěti pomohou zajistit rámec hry. Dítě tak dostane námět hry (např. vezmu obojek, dám ho psovi na krk, vezmu vodítko, připnu ho na obojek, jdu se psem, zastavím se a ukážu (řeknu) mu sedni).

3) Relaxace

Dětem je dobré v rámci canisterapie nechat i prostor na volnou neřízenou činnost, na relaxaci, kdy se mohou ke psu přitulit a hladit si ho. Pes uspokojuje taktilní potřeby dětí prožitkem pozitivních dotyků, nabízí vizuální podněty, stimulaci sluchu, čichu, tělesné teplo.

4) Zásada strukturalizace a vizualizace

- Dodržovat stejný den a čas

- Samostatná k tomuto účelu vyčleněná místnost (bez předmětů, které by mohly odvádět pozornost dítěte)
- Místnost je označena fotografií psa

Děti chodí ke psu individuálně s paní učitelkou (Canisterapie-praha.cz, 2017)

4.3 Výsledky canisterapie dle výzkumu Burrows a kol. (2008)

Burrows a kol. se v roce 2008 dotazoval 10 rodin s dětmi s PAS ve věku od 4,5 do 14 let na vliv přítomnosti asistenčních psů na rodinu a dítě.

Zde jsou výsledky:

- 1) Zvýšená bezpečnost dětí doma a na veřejnosti (např. prevence náhlého odběhnutí dítěte, nebo odbíhání z postele v noci)
- 2) Další rozvoj pohybových dovedností (např. pomoc dětem regulovat jejich tempo při chůzi, učí se zvednout a hodit míček psovi, krmení psa – otevření nádoby a nasypání do misky)
- 3) Snížená úzkosti u dětí v přítomnosti psa (např. méně záchvatů vzteku, větší klid)
- 4) Snížení stresu rodičů
- 5) Lepší sociální interakce u dětí s ostatními členy rodiny a širšího společenství.
- 6) Dospělo se k závěru, že celkově psi měli pozitivní vliv na zvýšení kvality života dětí a rodiny jako celku

4.4 Možnosti zapojení se do canisterapie v České republice

Ne všechna canisterapie je vhodná i pro děti s PAS. Canisterapeuti i cvičení psi musí projít ještě speciálním školením, aby se mohli věnovat i autistům. V České republice je několik míst, kde se provozuje canisterapie pro děti s PAS, jako například:

1. Aura Canis, z.s.

<http://www.auracanis.cz/index.php/terapie/canisterapie>

2. ELVA HELP o.s.

<http://www.autismusapes.estranky.cz/clanky/canisterapie--a--autismus.html>

3. Canisterapeutické centrum Zlín

<http://www.canisterapie-zlin.cz/canisterapie.php>

4. Komunitní centrum Motýlek Praha 9

<http://www.motylek.org/cz/pro-deti-se-zdravotnim-postizenim/canisterapie>

Poznámka

Kromě canisterapie existují i další druhy tzv. zooterapie, tedy terapie pomocí zvířat, jako např. hipoterapie (koně) nebo felinoterapie (kočky). Více informací o těchto druzích zooterapie budou obsahem dalšího updatu dokumentu.

5. Aminokyselinová léčba

5.1 O aminokyselinové léčbě

Jedná se o léčbu pouze dětského autismu formou aminokyselinových preparátů. Léčba neslibuje absolutní vyléčení, ale zlepšení. Lze pozorovat toto zlepšení v pacientově vnímání okolí i sama sebe, plynulosti řeči, komunikaci a samostatnosti. Aminokyseliny jsou totiž základními stavebními kameny proteinů, které staví svaly, kosti a jsou zodpovědné za důležité procesy našeho těla. Lidé s PAS mají nedostatek, nebo naopak nadbytek určitých typů aminokyselin, což může vyústit v potíže v různých oblastech života, se kterými se autisté potýkají. (Aminocure.cz, 2017)

5.2 Příběh chlapce Daniela

Daniel z Německa, tříletý chlapec, začal s užíváním aminokyselin, ale rodiče v průběhu prvního měsíce nepozorovali větší změny. V průběhu druhého měsíce tým Aminocure ale informovali, že se vše začalo měnit. Najednou si začal všimnout domácího mazlíčka – kočky, kterou dříve vnímal jako stůl či jiný předmět nebo nábytek. Začal si také všimnout aut jedoucích po ulici, která dříve vůbec nezaznamenával, začal potichu vyslovovat různá slova a zdá se, že jich mnoho zná. Cvičení s logopedem začalo přinášet první výsledky, chlapec začal spolupracovat, zatímco dříve byly tyto návštěvy čistě formální, logopeda si vůbec nevšímal. (Aminocure.cz, 2017)

5.3 Možnosti vyzkoušení aminokyselinové léčby v České republice

Pokud Vás aminokyselinová léčba zaujala, konzultujte její zavedení s lékařem Vašeho dítěte a poté s odborným týmem aminokyselinové léčby. V České republice se věnuje aminokyselinové léčbě dětí s dětským autismem například Aminocure.

Zde je odkaz na Aminocure: <http://www.aminocure.cz/detsky-autismus/>

6. Muzikoterapie

6.1 O muzikoterapii

Muzikoterapie využívá hudbu, konkrétně pak její jednotlivé prvky: melodii, harmonii, rytmus, dynamiku, barvu zvuku a další. Má příznivé účinky zejména v oblasti učení, komunikace, v osobnostním rozvoji a v sociálním začlenění. Buduje vztah mezi terapeutem a dítětem. Dítě s PAS tak může vyjadřovat své emoce pomocí hudby. Jedná se o doplňkovou terapii, která nezaručuje vyléčení z autismu, ale zlepšení. (Autistickedit.cz)

6.2 Metody muzikoterapie

1. Hudební improvizace

Hudební improvizace je spontánní vytváření hudby pomocí hry na tělo, zpěvu, práce s hlasem či hrou na hudební nástroje. Hudební improvizace může být strukturovaná, připravená nebo nepřipravená a klient může improvizovat sám, ve skupině nebo ve spolupráci s terapeutem. „Důležitým úkolem terapeuta je pomoci vytvořit emocionálně příznivé prostředí, které bude klienta podporovat a motivovat k hudebnímu vyjadřování“ (Kantor, Lipský, Weber 2009, s. 184).

Základními cíli improvizace jsou:

- poskytnout prostor pro sebevyjádření
- rozvoj skupinových dovedností, využití skupinové dynamiky
- rozvoj kreativity, spontánnosti a hravosti
- rozvoj percepčních a kognitivních dovedností. (Břicháčková, Vilímek, 2008)

2. Hudební interpretace

Hudební interpretace znamená klientem prováděnou interpretaci jiné předkomponované vokální nebo instrumentální hudby nebo reprodukce jiného druhu hudební formy. Zahrnujeme sem i hudební hry a aktivity, které jsou strukturované pomocí hudby a také hudební produkci v rámci vystoupení před publikem.

Cíle hudební interpretace vnímá Kantor (2009) následovně:

- rozvoj senzomotorické dovednosti
- posilování adaptivního chování
- zlepšení pozornosti, rozvoj paměti
- rozvoj empatie
- osvojování si chování ve specifických rolích

3. Kompozice

Kompozice zahrnuje vytváření písní, textů, instrumentálních skladeb nebo jiného druhu hudebního produktu. Terapeut většinou přebírá zodpovědnost spíše za technické aspekty procesu a nechává klienta spolupracovat podle jeho hudebních schopností a dovedností.

Základní cíle kompozice jsou:

- získání dovedností pro kreativní řešení problémů
- rozvoj schopnosti organizace a plánování
- schopnost integrace a syntenzace části do celků
- rozvoj dovednosti zaznamenat a sdílet vlastní prožitky a myšlenky. (Břicháčková, Vilímek, 2008)

4. Poslech hudby nebo jiných hudebních útvarů

Klient nemusí být během poslechu pasivní, ale během poslechu nebo následně verbálně či neverbálně reaguje. Hudba je zpravidla živě hraná muzikoterapeutem nebo reprodukována, instrumentální nebo vokální.

Mezi cíle receptivní (poslechové) muzikoterapie patří:

- rozvoj schopnosti naslouchání
- evokace specificky tělesných reakcí
- relaxace nebo stimulace jedince
- rozvoj sluchových a motorických dovedností. (Kantor, Lipský, Weber 2009)

(Thálová, 2012)

6.3 Výsledky muzikoterapie

1) Výzkumný tým: Thompson, G. A., McFerran, K. S., & Gold C.

Rok: 2014

23 dětí ve věku 36 - 60 měsíců se rozdělilo na dvě skupiny: ty, co ke svému běžnému programu chodily i na muzikoterapii, a ty, které na muzikoterapii nechodily. Po 16 týdnech byly obě skupiny vystaveny Vineland Social Emotional Early Childhood Scale (sociálně emocionální škále pro děti). Skupina, která chodila na muzikoterapii, dosáhla značně lepších výsledků než skupina, která na ni nechodila.

2) Výzkumný tým: Vaiouli, P., Grimmet, K., & Ruich, L.J.

Rok: 2015

Tři děti s PAS v mateřské škole podstoupily muzikoterapii. Po nějaké době děti ukázaly zlepšení ve skupinových aktivitách a zapojení se do kolektivu dětí.

6.4 Možnosti zapojení se do muzikoterapie v České republice

V České republice je několik center provozujících muzikoterapii, jako například Zájmové integrační centrum ZAJÍC na Praze 8.

Odkaz na Zájmové integrační centrum ZAJÍC: <http://www.praha.apla.cz/muzikoterapie-vek-od-3-let-do-25-let.html>

7. Biofeedback

7.1 O programu biofeedback

Rozvoj této technologie a metody se datuje od 60. let 20. století a můžeme za něj poděkovat americkému profesorovi B. Stermanovi.

Podstatou této terapie vycházející z elektroencefalografie (EEG) je záznam a zpracování bioelektrických signálů mozku pomocí elektrod a následné rozdělení do frekvenčních pásem jednotlivých mozkových vln. Poté dochází ke zpětné vazbě ve formě videohry, která umožňuje trénovanému svou mozkovou aktivitu vědomě ovlivňovat na správné hodnoty tím, že mu dává okamžitý podnět (zvukový, vizuální, dotykový). Jednoduše řečeno, dochází ke vědomé stimulaci „správných“ vln a tlumení činnosti „špatných“ vln.

Cílem metody je harmonizace, stabilizace a zrychlení mozkové činnosti v důsledku zvýšení plasticity mozku, vzniklé tvorbou nových nervových spojů. Ať už se jedná o terapii poruch vrozených, získaných nebo trénink schopností, jsou indikace její aplikace velmi široké a můžeme je dále rozdělit na:

- 1) Kondiční (trénink) – pro duševně pracující, kdy dochází ke zvýšení pracovního výkonu, schopnosti organizace a učení, pozornosti, zvýšení tvůrčích schopností, odbourání syndromů vyhoření, stresu a s tím souvisejících potíží např. se spánkem, vysokým tlakem... U osob vyššího věku se hodí pro efektivní udržování kondice mozku - fitness pro mozek
- 2) Klinické (terapie) – poruchy pozornosti ADHD, ADD, autismus, specifické poruchy učení (dysgrafie, dyslexie a další dys-poruchy), poruchy spánku, závislosti, epilepsie, pacienti po infarktech a úrazech mozku a jiné poruchy.

EEG Biofeedback může být používán jako alternativa k již probíhající léčbě, vedené odborným lékařem, který by měl vhodnost posoudit. (Autistickedite.cz)

7.2 Výsledky programu Biofeedback

Doktor Robert Coben se svým kolegou Illeanem Padolským vedli v New Yorku výzkum, zda metoda Biofeedback pomáhá dětem s PAS. Zkoumali 37 dětí zapojených v tomto programu a hodnotili jejich pokrok na základě čtyř kategorií: řeč/jazyk/komunikace, sociální interakce, sensorické/kognitivní vědomí, zdraví/fyzické/chování. Výsledek průzkumu byl, že symptomy autismu pro 89% experimentálních skupin se zlepšily.

7.3 Možnosti zapojení se do programu Biofeedback v České republice

Pokud se Vám program Biofeedback zalíbil, navštivte tento webový odkaz na seznam Biofeedback pracovišť v České republice: <http://www.awarelaxcentrum.cz/pracoviste-eeg-biofeedback-v-cr>.

8. Felinoterapie

8.1. O felinoterapii

Felinoterapie je terapie, při které se využívá koček, ať už pro uklidnění či pro nácvik sociálních dovedností.

Kočky se velmi hodí k lidem s autismem díky svým rozmanitým povahám, kdy si může každý člověk vybrat kočku, která se hodí k jeho povaze. Kočičí vrnění má nejspíš léčebné účinky, uklidňuje a pomáhá autistům zvládat záchvaty a nervozitu. Při hře se zvířetem se děti učí sociálním dovednostem, reciprocitě v chování, také mnohdy poznávají poprvé podstatu přátelství. (Můjautismus.cz, 2017)

8.2. Výsledky felinoterapie

Příběh chlapce s PAS Richarda a jeho kočky Clover

Richard, syn neurovědce J. Menerlinga ve svých čtyřech letech skoro nekomunikoval. Vše se ale začalo měnit, když dostal kočku jménem Clover, kterou si vyhlídl v místním útulku. Otec Richarda několikrát zahlédl, jak tajně mluví se svou kočkou. Když byl Richard starší, řekl svému otci: „Kočky jsou jako já, na všechno se dívají a o všem přemýšlí, když si ostatní myslí, že nedávají pozor. Také stejně jako já mluví jenom když mají co říct.“

8.3. Felinoterapie v České republice

Pokud Vás zaujala felinoterapie, můžete se o ní dozvědět od neziskové organizace Aura Canis <http://www.auracanis.cz/> či Institutu felinoterapie <http://institutfelinoterapie.cz/>.

9. GFCF dieta

9.1. O GFCF dietě

Jedná se o vyloučení lepku a kaseinu ze stravy. Dieta je doprovázena naopak větším přísunem jiných látek, aby dítě mělo vyváženou stravu. Dr. K. L. Richelt doporučuje přidávat k této dietě multivitaminy se stopovými prvky a hořčíkem, rybí tuk a vápník. U dětí s PAS je totiž problém to, že se vitamíny potřebné pro organismus přijaté v potravě dostatečně nevstřebávají v trávicím traktu. GFCF dieta má pomoci v očistě trávicího traktu, aby se vitamíny mohli řádně vstřebat.

Dieta by měla zmírnit některé symptomy autismu a děti by pak měli být lépe soustředěné, snadněji navazovat oční kontakt, měla by se zmírnit jejich smyslová stimulace, atd. (Strunecká et al., 2009, s. 95)

9.2. Jak začít s dietou

Doporučuje se navštívit lékaře a dietu u dítěte s ním konzultovat. Jinak by se mohlo stát, že strava dítěte bude nedostatečně pestrá a místo zlepšení symptomů autismu by dítě mohlo začít mít problém například s nespavostí.

Dále si můžete projít tento „návod“ jak na dietu z webové stránky Son-rise Programu (viz. <http://www.srp-terapeut.cz/autismus-gfcf-dieta-doporuceni-mudr-uteseneho>)

9.3. Výsledky GFCF diety

V roce 2008 provedli na univerzitě Colorado v Denveru v USA průzkum, který porovnával příjem živin, minerálů a vitamínů u skupin 46 dětí s PAS a u 31 zdravých dětí sledováním jejich stravy v průběhu 3 dnů. Bylo zjištěno, že děti s PAS mají vyšší příjem vitamínu B6 a E, nemléčných proteinů a menší příjem vápníku. DO sledování nebyly zahrnuty děti na GFCF dietě. Nicméně, velká část dětí z obou skupin nevyhověla národním doporučením pro doporučený denní příjem vápníku, vlákniny a vitamínu D. (Strunecká et al., 2009, s. 95)

10. Apiterapie

10.1. O apiterapii

Apiterapie je léčebný obor, který využívá působení včel a jejich produktů na lidský organismus. Léčebnými včelími produkty jsou včelí pyl, mateří kašička, včelí vosk, včelí jed, propolis a další. Apiterapie kromě autismu pomáhá v léčbě depresí, bolestí zad a kloubů, zubních zánětů nebo astmatu. Pro každého je léčba individuální s pomocí apiterapeuta. (Apiterapie.info)

10.2. Výsledky apiterapie

Kyselina propionická, která se běžně nachází ve stravě má dle studií negativní na autismus. Byly zkoumány čtyři skupiny o šesti myších s vysokými hladinami kyseliny propionické, přičemž jedna z nich dostávala dávku 50 mg včelího pylu denně po dobu 30 dní. Výsledky ukázali, že včelí pyl snižuje hladinu kyseliny propionické, tudíž by měl pomoci při léčbě autismu. (Apitherapy.blogspot.cz)

10.3. Možnosti zapojení se do apiterapie v České republice

Pokud Vás apiterapie zaujala, navštivte stránky jejích dvou českých zprostředkovatelů:

- 1) Včelí dům v Karlových Varech: <http://www.vcelidum.cz/kontakt>
- 2) Česká apiterapeutická společnost v Brně: <http://www.capis.cz/kontakt/>

Závěr

Porucha autistického spektra u dítěte se může projevovat mnoha způsoby, jako je zhoršená komunikace, nezáměr o navazování sociálních interakcí, slabé emoční pochopení atd. Tyto všechny příznaky autismu mohou komplikovat chod domácnosti a rodinné rituály, jako je například společné stolování.

Tato práce měla za cíl představit několik programů terapií a léčebných procedur, kterými je možné docílit zlepšení nebo úplného vyléčení autismu u dítěte. V tomto dokumentu byl představen Son-rise program a HANDLE přístup, TEACCH program, canisterapie, aminokyselinová léčba, muzikoterapie, program Biofeedback, felinoterapie, GFCF dieta a apiterapie. Z těchto jsou programy Son-rise, HANDLE přístup a TEACCH program plnohodnotné léčby; aminokyselinová léčba, canisterapie, program Biofeedback, muzikoterapie, felinoterapie, GFCF dieta a apiterapie jsou spíše léčby doplňkové.

Snahou bylo poskytnout rodičům a dalším zájemcům o problematiku poruch autistického spektra ucelený základní přehled o možnostech, které jsou v současnosti k dispozici. V případě zájmu si mohou zájemci dohledat dodatečné informace o dané léčbě či přístupu na uvedených webových stránkách.

Tento materiál bude v průběhu dále inovován a doplňován. Do jeho přípravy a zdokonalování se můžete zapojit i Vy, stačí se nám ozvat na info@misenadeje.cz :-)

Seznam literatury

Informace o autismu

1. O autismu. *Www.vzdelavaniaautismus.cz* [online]. [cit. 2017-09-19]. Dostupné z: <http://www.vzdelavaniaautismus.cz/o-autismu>

Son-rise program

1. Jak začít / Start up program. *Www.srp-terapeut.cz* [online]. [cit. 2017-09-17]. Dostupné z: <http://www.srp-terapeut.cz/son-rise-program/jak-zacit>
2. The Son-Rise Program® - Research Project. *Www.autismtreatmentcenter.org* [online]. [cit. 2017-09-17]. Dostupné z: http://www.autismtreatmentcenter.org/contents/reviews_and_articles/research_project.php
3. The Start-Up Program Reviewed. *Www.autismtreatmentcenter.org* [online]. [cit. 2017-09-17]. Dostupné z: <http://www.autismtreatmentcenter.org/son-rise-program-start-up>

HANDLE přístup

4. HANDLE přístup - Holistický přístup k neurovývoji a efektivě učení. *Http://www.jan-olomouc.cz* [online]. [cit. 2017-09-03]. Dostupné z: <http://www.jan-olomouc.cz/handle-pristup---holisticky-pristup-k-neurovyvoji-a-efektivite-uceni>
5. HANDLE přístup. *Www.dobromysl.cz* [online]. [cit. 2017-09-17]. Dostupné z: <http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=1665>
6. *The HANDLE Institute* [online]. [cit. 2017-09-17]. Dostupné z: <http://www.handle.org/>
7. TOBOLOVÁ, Beata. *Využití HANDLE přístupu u dítěte s poruchou autistického spektra*. Olomouc, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Prof. PhDr. PaedDr. Miloň Potměšil, Ph.D.

TEACCH program

8. MESIBOV, Gary B. a Victoria SHEA. *The TEACCH Program in the Era of Evidence-Based Practice*. Springer Science+Business Media. 2009, 10.
9. Strukturované učení. *Www.autismus.cz* [online]. [cit. 2017-09-17]. Dostupné z: <http://www.autismus.cz/strukturovane-uceni/strukturovane-uceni-2.html>
10. *TEACCH Autism Program* [online]. [cit. 2017-09-17]. Dostupné z: <http://teacch.com/about-us>

Canisterapie

11. Canisterapie. *Www.autistickedite.cz* [online]. [cit. 2017-09-17]. Dostupné z: <http://www.autistickedite.cz/Canisterapie>
12. Specifika canisterapie u dětí s PAS. *Canisterapie-praha.cz* [online]. [cit. 2017-09-17]. Dostupné z: <http://canisterapie-praha.cz/specifika-canisterapie-u-deti-pas/#.Wb6228hJY2w>

13. Terapie-Canis web. *Www.terapie-canis.cz* [online]. [cit. 2017-09-17]. Dostupné z: <https://www.terapie-canis.cz/canisterapie/canisterapie-s-autisty/>

Aminokyselinová léčba

14. Amino Acids as a Nutritional Therapy. *Autismcoach.com* [online]. [cit. 2017-09-17]. Dostupné z: <http://autismcoach.com/amino-acids-as-a-nutritional-therapy/>
15. Aminokyselinová léčba: Dětský Autismus. *Www.aminocure.cz* [online]. [cit. 2017-09-17]. Dostupné z: <http://www.aminocure.cz/detsky-autismus/>

Muzikoterapie

16. Music and Autism Research. *Www.coastmusictherapy.com* [online]. [cit. 2017-09-17]. Dostupné z: <http://www.coastmusictherapy.com/how-music-helps/autism-research/> Muzikoterapie. *Www.autistickedite.cz* [online]. [cit. 2017-09-17]. Dostupné z: <http://www.autistickedite.cz/terapie-muziko>
17. THÁLOVÁ, Kateřina. *Muzikoterapie u dětí s autizmem*. Praha, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Mgr. Pavlína Šumníková, Ph.D.

Biofeedback

18. Autism-Aspergers. *Www.aboutneurofeedback.com* [online]. [cit. 2017-09-17]. Dostupné z: <http://www.aboutneurofeedback.com/conditions/autism-aspergers/>
19. Biofeedback. *Www.autistickedite.cz* [online]. [cit. 2017-09-17]. Dostupné z: <http://www.autistickedite.cz/Biofeedback>

Felinoterapie

- 1) CARA, Ed. Children With Autism Can Become More Social With A Cat By Their Side. *Www.medicaldaily.com* [online]. [cit. 2017-11-30]. Dostupné z: Children With Autism Can Become More Social With A Cat By Their Side. *Www.medicaldaily.com* [online]. [cit. 2017-11-30]. Dostupné z: <http://www.medicaldaily.com/children-autism-can-become-more-social-cat-their-side-343684>
- 2) Felinoterapie. *Mujautismus.cz* [online]. [cit. 2017-11-30]. Dostupné z: <http://mujautismus.cz/autismus-aspergeruv-syndrom-encyklopedie/f/felinoterapie/>

GFCF dieta

- 1) AUTISMUS A GFCF DIETA-DOPORUČENÍ MUDR. UTĚŠENÉHO. *Www.srp-terapeut.cz* [online]. [cit. 2017-11-30]. Dostupné z: <http://www.srp-terapeut.cz/autismus-gfcf-dieta-doporuceni-mudr-uteseneho>
- 2) STRUNECKÁ, Anna, Blanka URBÁNKOVÁ, Linda CECAVOVÁ a Anděla ŠÁRKOVÁ. *Přemůžeme autizmus?: průvodce pro rodiče, použitelný i pro pediatry, psychiatry a všechny obětavé bytosti, které se snaží pomáhat dětem s autizmem*. Blansko: ALMI, 2009. ISBN 9788090434400.

Apiterapie

- 1) *Apiterapie - terapie pomocí včel a včelích produktů* [online]. [cit. 2018-03-06].
Dostupné z: <http://www.apiterapie.info/>
- 2) BMC COMPLEMENT ALTERN MED. *Apitherapy* [online]. 2016, **2016** [cit. 2018-03-06].
Dostupné z: <http://apitherapy.blogspot.cz/2016/04/bee-pollen-may-help-treat-autistic.html>